

“GOBALLASHUV VA MILLIY TARBIYANING DOLZARB MASALALARI”

“ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ”

“GLOBALIZATION AND CURRENT ISSUES OF NATIONAL EDUCATION”

Sirojiddinova Ma'muraxon Sharofiddinovna

Qo'qon DU Gumanitar fanlar va tillar fakulteti tyutori

Shokirova Mavluda Shavkatjon qizi

Qo'qon DU Gumanitar fanlar va tillar fakulteti talabasi

+99890-308-75-27

Annotatsiya. Mazkur maqolada globallashuvning yoshlar tarbiyasidagi va millat mentalitetiga salbiy ta'sirlari, o'sib kelayotgan yosh avlodda yuksak ma'naviyati, keng dunyoqarashlari, kuchli tafakkurni shakllantirishi, ogohlik va sergaklik ruhida tarbiyalashda milliy tarbiyaning o'rni hamda ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: milliy tarbiya, globallashuv, axborot asri, milliylikning shaffoflashuvi, ogohlik, begonalashuv, ijtimoiy tarmoqlar, milliy qadriyatlar, yosh avlod, strategik maqsad.

Абстрактный. В данной статье рассматриваются негативные воздействия глобализации на воспитание молодежи и менталитет нации, а также роль и значение национального воспитания в формировании у подрастающего поколения высоких духовных качеств, широкого кругозора, развитого мышления, осознанности и бдительности.

Ключевые слова: национальное воспитание, глобализация, эпоха информации, прозрачность национальной идентичности, осознанность, отчуждение, социальные сети, национальные ценности, молодое поколение, стратегическая цель.

Abstract. This article discusses the negative impacts of globalization on youth upbringing and national mentality, as well as the role and importance of national education in shaping the younger generation with high moral values, broad worldview, strong thinking skills, awareness, and vigilance.

Keywords: national education, globalization, information age, transparency of national identity, awareness, alienation, social networks, national values, young generation, strategic goal.

KIRISH: Bugungi kunda globallashuv jarayonlari butun dunyo miqyosida yangi ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Dunyo xalqlari o‘rtasidagi chegara va farqlar tobora kamayib borayotgan bir paytda, milliy qadriyatlar va an‘analarni saqlash hamda rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Global ta’sirlar natijasida yosh avlodning dunyoqarashi, madaniy didi va axloqiy qadriyatlari o‘zgarib, ko‘plab milliy an‘analardan uzoqlashish xavfi paydo bo‘lmoqda. Shu sababli, global jarayonlar fonida milliy tarbiyani yanada takomillashtirish va mustahkamlash zarurati yuzaga kelmoqda. Milliy tarbiya nafaqat madaniy merosni asrash, balki yoshlarni milliy o‘zlikka sodiq, zamonaviy dunyo talablari bilan uyg‘un va barkamol shaxs sifatida shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu maqolada globallashuv sharoitida milliy tarbiyani rivojlantirishning ahamiyati, uning asosiy yo‘nalishlari hamda zamonaviy davrda duch kelinayotgan muammolar tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

XXI asr — bu axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalar tez rivojlanayotgan, mamlakatlararo chegaralar ancha yengillashgan, xalqaro aloqalar tobora mustahkamlanayotgan davrdir. Globallashuv jarayonlari dunyo miqyosida madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy o‘zgarishlarni keltirib chiqardi. Bu jarayonlar har bir jamiyatga, shu jumladan yosh avlod tarbiyasiga ham bevosita ta’sir o‘tkazmoqda. Bugungi kunda yoshlar keng axborot manbalari orqali turli madaniyat va qadriyatlar bilan tanishib, o‘z fikrlarini shakllantirishda yangi imkoniyatlarga ega bo‘lishmoqda. Biroq shu bilan birga, globallashuv milliy madaniyatning so‘nishi, an‘anaviy qadriyatlarning zaiflashuvi va milliy o‘zlikning yo‘qolishiga sabab bo‘lishi mumkinligi xavfi ham mavjud.

Milliy tarbiya — bu nafaqat avlodlar o‘rtasida ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni uzatish, balki millatning o‘ziga xosligini, mentalitetini, tarixiy tajribasini saqlash va rivojlantirish jarayonidir. Globallashuv sharoitida milliy tarbiyaning roli yanada oshib, uning dolzarbligi kuchaymoqda. Milliy tarbiya yoshlarni nafaqat o‘z milliy qadriyatlariga sodiq, balki zamonaviy dunyoqarashga ega, fikrlash doirasi keng, ijodiy va tanqidiy tafakkurga ega shaxslar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Axborot asrida yoshlar ijtimoiy tarmoqlar, internet va boshqa kommunikatsiya vositalari orqali katta miqdorda ma’lumot oladilar. Bu esa ularning dunyoqarashi va ma’naviy fazilatlarini shakllanishida katta ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababdan milliy tarbiyani zamonaviy talablarga moslashtirish, uni innovatsion pedagogik metodlar bilan boyitish, yoshlar ongida milliy o‘zlikni mustahkamlash va global axborot oqimlariga qarshi ma’naviy immunitetni shakllantirish muhimdir.

Milliy qadriyatlar, til, tarix va madaniyatni asrab-avaylash, ularni yosh avlodga yetkazishda maktab va oila tarbiyasi muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, davlat siyosati

darajasida milliy tarbiyani rivojlantirish uchun maxsus dasturlar, strategik konsepsiyalar ishlab chiqilishi lozim. Strategik maqsad — yoshlarni nafaqat milliy merosga hurmat bilan qarashga, balki dunyoviy fikrlash va zamonaviy jamiyatda faol ishtirok etishga tayyorlashdan iborat [1, — 60 b.].

Albatta, siz bergan matnni ma'nosi va mazmunini saqlab, badiiy, an'anaviy va boy so'zlar bilan, imlo xatolarisiz qayta ifoda etaman. Quyida matnning qayta ishlangan namunasi keltirilgan:

Globallashuv jarayonining chuqurlashuvi inson hayotiga turli noan'anaviy xavf-xatarlar keltirib chiqarmoqda. Eng salbiy oqibatlari – bu inson ruhiyatiga ta'sir o'tkazish orqali millatning qadriyatlari va turmush tarzini izdan chiqarishga qaratilgan ma'naviy tahdidlar bo'lib, ular axloq-odob, tarbiya, shuningdek, oila va jamiyat hayotida chuqur iz qoldirmoqda.

Butun insoniyat tarixida tarbiya masalasi eng muhim va hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib kelgan. Tadqiqotchilar fikricha, insoniyatning ilk paytlarida bolalarni tarbiyalash borasida turli g'oyalar shakllangan bo'lsa-da, ularning asosiy mohiyati doimo o'zgarib turmagan. Ibtidoiy to'da davridan boshlab insonlar ongli yoki ongsiz tarzda tarbiya jarayonini amalga oshirib, jamiyatning yangi avlodini shakllantirib kelmoqdalar. Shu bois, yoshlarni axloqiy va irodali tarbiyalash masalasi har doim dolzarb bo'lib qoladi va kelajakda ham shunday bo'lishi muqarrar.

Hozirgi zamonning murakkab va o'zgaruvchan sharoitida, ayniqsa global mafkuraviy tahdidlar kuchayib borayotgan bir pallada, yoshlarni, xususan maktab yoshidagi o'quvchilarni to'g'ri tarbiyalash yanada murakkablashmoqda. Chunki bugungi jamiyatda yoshlarning irodaviy rivojlanishidagi zaifliklar, ularning harakatlaridagi salbiy xususiyatlar yosh avlodning axloqiy fazilatlarini shakllantirishni eng muhim vazifaga aylantirmoqda. Ayniqsa, o'smirlar orasida qabul qilingan qadriyatlar va idealarning ko'plab holatlarda buzilishi yoshlarni irodaviy va axloqiy jihatdan tarbiyalash tizimini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

So'nggi yillarda mamlakatimizda yoshlar tarbiyasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan bo'lib, bu sohada samarali yondashuvlar ishlab chiqish, strategik maqsad va vazifalarni aniqlash alohida ahamiyat kasb etmoqda. Yoshlarni jismonan sog'lom, ma'naviy-axloqiy, intellektual jihatdan barkamol qilib tarbiyalash, ularning salohiyatini ro'yobga chiqarish va davlat hamda jamiyat rivojiga faol jalb qilish uchun huquqiy, iqtisodiy va tashkiliy asoslarni kengaytirish zarur.

Ma'naviy tahdidlar shaxsning axloqiy ongiga zarar yetkazuvchi, uning ruhiy va ma'naviy olamini buzishga qaratilgan illatlar yig'indisidir. "Tahdid" so'zi o'zbek tilida "xavf, xuruj va buzilish" degan ma'nolarni anglatadi. Shu nuqtai nazardan, ma'naviy tahdidlar – bu

shaxsning aqliy va axloqiy jihatdan yo'q qilinishiga qaratilgan maqsadli hujumlardir [2, — 180 b.].

Ma'naviy tahdidlarning asosiy maqsadlari: shaxsning ma'naviy-axloqiy dunyosini buzish; vatanga va jamiyatga nisbatan yomon niyat uyg'otish; milliy axloqiy qadriyatlarni so'ndirish; boshqalar jamiyatini ideal ko'rishga o'rgatish; zararli odatlarni tarqatishdir. Ushbu tahdidlarning ko'pchiligi noto'g'ri turmush tarzidan kelib chiqadi va ularni mafkuraviy jihatdan eng xavfli omil deb hisoblash mumkin. Zero, ma'naviy tahdidlar asosida shaxs tarbiyasini buzish g'oyalari yotadi.

Hozirgi kunda ma'naviy tahdidlar xudbinlik, nopoklik, nafsparastlik, beparvolik, giyohvandlik, tajovuzkorlik, axloqiy buzilish va boshqa zararli illatlarni targ'ib qilmoqda. Globallashuv sharoitida esa bu illatlardan foydalanayotgan siyosiy va mafkuraviy markazlar ko'paymoqda. Shu bois, milliylikning shaffoflashuvi va uning salbiy ta'sirlaridan himoyalanişda milliy tarbiyaning o'rni va ahamiyati yanada oshmoqda [3, — 32 b.].

XXI asr insoni jismonan sog'lom, ma'naviy-axloqiy jihatdan yetuk, mustaqil fikrlay oladigan, dunyoda ro'y berayotgan jarayonlarga befarq bo'lmagan shaxs bo'lishi lozim. Globallashuv, fan-texnika taraqqiyoti va innovatsion jamiyatga ehtiyoj yoshlar oldida katta imkoniyatlar ochmoqda. Shu bilan birga, ulardan tezkor qaror qabul qilish, intellektual salohiyatni oshirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq qolish kabi hayotiy talablar qo'yilmoqda.

O'sib kelayotgan avlodni yuksak ma'naviyat, keng dunyoqarash va teran tafakkur asosida, ogohlik va sergaklik ruhida tarbiyalash zamon talabidir. Chunki fikrlash va idrok etish qobiliyatidan mahrum bo'lgan yosh avlod faqat buyruqni bajaruvchi manqurtga aylanishi mumkin. Manqurtlar esa na kechagi, na bugungi, na kelajagi haqida o'ylamaydi, ularda haq-huquq va qadriyatlar tushunchasi yo'q.

Shu bois, yoshlarni mamlakatimizga va uning kelajagiga ishonch bilan qarashga, ta'lim olishda, shaxsiy hayotda, ish faoliyatida va jamiyatda qat'iyat bilan harakat qilishga tarbiyalash katta ahamiyatga ega. Har bir ma'naviy barkamol inson o'z vatanidan faxrlanishi, unga munosib bo'lishga intilishi shart [4, — 87 b.].

Milliy qadriyatlar, ajdodlar merosi, ularning o'tgan yo'llari va madaniyati haqida yoshlarni xabardor qilish – tarbiyaning muhim tarkibiy qismidir. Tarbiya – bu o'qituvchi va o'quvchining o'zaro ta'sirida amalga oshiriladigan, doimiy va uzluksiz jarayon bo'lib, shaxsni jamiyatga moslashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Milliy tarbiya keng ma'noda inson shaxsini shakllantirishga, uning jamiyatda faol ishtirokini ta'minlashga yo'naltirilgan har tomonlama ta'lim-tarbiya jarayoni hisoblanadi. Bu jarayonda nafaqat maktab va oila, balki adabiyot, san'at, madaniyat, OAV ham muhim omil hisoblanadi.

Globallashuv sharoitida ma'naviy-axloqiy tahdidlarga qarshi kurashishda ta'lim muassasalari va pedagoglarning o'z shaxsiy salohiyatini ishga solishi, yoshlar bilan faol hamkorlikda ijodiy faoliyat olib borishi katta ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda dunyo O'zbekistonni boy milliy madaniy merosi, qadimiy tarixi, til va urf-odatlar, shuningdek, ilm-fan va san'at sohasidagi yutuqlari bilan tan olmoqda. Shu sababli, biz globallashuv jarayonida faqat passiv qabul qiluvchi emas, balki faol yetakchi bo'lishimiz zarur.

Milliy istiqlool g'oyasi mamlakatimiz ma'naviy taraqqiyotida muhim bosqich bo'lib, u milliy madaniyat va ezgu qadriyatlarimizga tayangan holda shakllangan. Mustaqillik yillarida ma'naviyat sohasida amalga oshirilgan keng ko'lamli ishlar natijasida milliy g'oyalar keng targ'ib qilindi va mustahkam poydevor yaratildi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, milliy tarbiya har qanday jamiyatning hayoti va taraqqiyotida hal qiluvchi o'rin tutadi. Yoshlarimizni ma'naviy tahdidlardan himoya qilish, ularni mustahkam qadriyatlar asosida tarbiyalash har bir davlat va jamiyat uchun eng ustuvor vazifadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda quramiz. Toshkent, O'zbekiston-2016.
2. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi.–Toshkent: O'zbekiston, 2019.
3. 2022–2026 yillarga mo'ljallangan “Yangi O'zbekistonning taraqqiyoti strategiyasi to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022-yildagi PF-60-son.
4. Alimov A.M. Globallashuv va iqtisodiy integratsiya jarayonlari. Toshkent-2016.
5. Safo Ochil. Mustaqillik ma'naviyati va tarbiya asoslari. Toshkent-1995.